

RÖNESANSTAN ROMANTİZME İKTİDARIN SANATI

Dr. Öğr. Üyesi Haydar BALSEÇEN¹

ÖZET

Bu çalışmada, antik dönemin hâkim skolastik düşünce yapısından 19. yüzyılın erken dönem modernist ve avangart sanat üsluplarının ortaya çıktığı döneme kadar, sanatçı ve siyasal erk arasında karşılıklı bir arz talep ilişkisinin olduğu, detaylandırılmaya çalışılmıştır. Bu olgunun göstergeleri Erken Rönesans'tan itibaren ortaya çıktığını ve Fransız İhtilali ile en üst seviyede temsil edilerek yavaş yavaş etkisini yitirdiğini görüyoruz. Farklı sanat üslupları çerçevesinde sanatçının toplumsal kültüre kazandırdığı eserler, elbette salt kültürel birikim oluşturma hedefiyle hareket edilerek oluşmuş bir şey değildir. Her dönemin siyasal ve dini erkin sanatçıya yüklediği rol ve görev sayesinde kendiliğinden oluşan bir sanat piyasası olgusunun ve buna bağlı olarak gücü elinde tutan siyasal erkin çoğunlukla sanatçıyı yönlendirmesi ve himayesi altına almasıyla oluşan bir durum olduğu gerçeğidir. Bu gerçeklikle beraber ortaya çıkan "iktidarın sanatı" kavramı bir sorunsal haline dönüşerek bu çalışmanın temel yapı taşını oluşturur.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Sanatçı, Siyaset, Siyasal Erk.

THE ART OF AUTHORITY FROM THE RENAISSANCE TO ROMANTICISM

ABSTRACT

In this study from the dominant scholastic thought structure of the antique period until the early modernist and avant-garde art styles of the nineteenth century, a mutual supply and demand relationship between the artist and the political power was tried to be elaborated. We see that the signs of this phenomenon have arisen from the Early Renaissance and gradually lost their influence by being represented at the highest level by the French Revolution. Farklı sanat üslupları çerçevesinde sanatçının toplumsal kültüre kazandırdığı eserler, elbette salt kültürel birikim oluşturma hedefiyle hareket edilerek oluşmuş bir şey değildir. It is the fact that a phenomenon of the art market and the political power that holds the power are mostly caused by the directing and patronage of the artist by the role and duty of the political and religious power of each period. The concept of çalış the art of power 1, which emerged with this reality, becomes a problematic and constitutes the basic building block of this work.

Key words: Art, Artist, Politics, Political Power.

¹ Batman Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, balsecen20.yy@hotmail.com

GİRİŞ

İnsanlar yavaş yavaş doğadan sıyrılıp, iş bölümü alıp mülkiyet geliştikçe ortak birlikler bozulmuş, sınıflı toplumun oluşmasıyla artan yabancılaşma sanatın ilk konularından biri haline gelmiştir Arkaik üslubun egemen olduğu bu dönemde siteler kurulmuş, işbölümü gelişmiş ve sanatçı kendi alanına daha fazla zaman ayırabilir olmuştur (Aydın, 2002: 45). Zamanla klasik üsluba dönecek olan arkaik üslupta sanatçı tümüyle din ya da devlet adamının ya da tanrı-kralın emrinde olduğu için eleştirelilik sınırlı düzeyde kalmıştır. Bu Çin’de, Avrupa’da, Ortadoğu’da ve diğer yerlerde de böyledir. Sanatçı onların istemleri doğrultusunda eserler verir (Turani, 1997: 15).

Ön Asya’da sanatın konusunu çoğunlukla krallar, kralın yakınları ve tanrılar oluşturur. Kral, sanatı hükmetmenin ve iktidarın bir aracı olarak görür ve bu yönde kullanır. Sanat devletin gücünü ve politikasını simgeler. Sanatın dini-politik görevinin oluşu, resmin geçitleri ve dinsel törenleri önemli konular haline getirmiştir (Turani, 1997: 78).

Sanatçılar, kendiliğinden ya da zorunlu olarak çoğunlukla siyasi erkin kültürel politikaları doğrultusunda, gücü elde edenin yanında yer almıştır. İkisi arasında bir çıkar ilişkisinin olduğu aşikârdır. Siyaset mekanizması sanatçıları maddi olarak destekleyerek popüler ve ünlü olmalarını sağlamışlardır. Karşılık bir çıkar ilişkisi çerçevesinde, sanatçılar da siyasi ya da dini erkin saygınlığını daha da etkili hale getirmişlerdir. Gerek maddî olarak gerekse manevî manada iktidarın özlemlerini sanatsal bir ifade biçimine dönüştürmüşlerdir. Bir anlamda hoşça vakit geçirmeleri konusunda yardımcı olarak birbirlerinin varoluşlarına katkıda sağlamışlardır.

Görsel-1. Asurlular, “Kanatlı Tanrı”, (M.Ö. 3000)

Ulutaş'a (2017) göre sanat imgesel bir mücadele alanıdır ve uygar toplumlarla birlikte sanatın iktidarla yakın ilişkiler içinde varlığını sürdürdüğü görülmektedir. İlk uygar toplumlarda karşılaşılan yöneten ve yönetilen ayrımı çerçevesinde sanatın o dönemki örneklerinin yönetenlerin hikâyelerini nesneleştirme üzerine gerçekleştirildiği söylenebilir. Nitekim bunun en belirgin özellikleri Mezopotamya uygarlıklarında, Antik Yunan’da ve Roma’da karşımıza çıkmaktadır.

Mısır sanatına bakıldığında ise sürekli karşımıza çıkan çalışan yığınlar, genellikle efendilerinin bakış açısından sunulurdu. Efendiye göre köylü özne olmaktan çok ambarları dolduracak bir nesnedir. İşte Mısır sanatının nesneliliği bu görüş tarzına dayanır (Fischer, 1990: 118). Dolayısıyla sanatçı da bu durumda nesne olmanın dışında pek bir görevi yokmuş gibi görünüyor.

Görsel-2. Mısır Sanatı, M.Ö. 3500

Roma'da ise sanatçılar tanrılaştırma, güzel ya da yüce gösterme, ürkütücü otorite simgesi olma gibi tüm tarih boyunca yaşanan sorunları pek yaşamadılar. Neredeyse kralları bile sıradan bir insan yüzü ne ise o şekilde anlattılar (Gombrich, 1992: 80). Yalnız pek çok ülkenin sanatçısı gibi Romalı sanatçı da askeri zaferleri anlatmak ve övmek görevinden kurtulamamıştır. Sanatın ulaştığı tüm bilgi, beceri, ustalık ve özveriler bu savaşları anlatmanın hizmetinde kullanılmıştır. Ancak bu anlatımlarda oldukça açık ve ayrıntılı ifadelerle özellikle önem verilmiştir.²

Bu değerlendirmeler ışığında sanatın istisnai durumlar olmakla birlikte, özellikle 20.yüzyıl avangart sanat akımlarının ortaya çıktığı döneme kadarki süreçte siyasal egemen sınıfların istekleri doğrultusunda kendisini var edebilmişti. Mısır piramitleri ve onları süsleyen heykel ve resimlerden tutun, bugüne kadar yaratılan eserlerin çok büyük bir kısmı bu hizmetin kanıtları olarak karşımızda duruyor.

XII. VE IX. YÜZYIL ARASI SANAT-SİYASET İLİŞKİSİ

Sanat-siyaset ilişkisinin en belirgin ve ayyuka çıktığı dönemin başlangıcını Gotik dönem olarak belirlemek yanlış olmayacaktır. Dönemin mimari, heykel ve resim alanında ortaya konulan eserlerine baktığımızda, krallıkların ve kilisenin siparişleri ve doğrultusunda üretilen eserler olduğunu biliyoruz. Özellikle mimari alanda kilisenin ve tanrının karşısında insanın acizliğini çaresizliğini ve itaatkârlığını belirtmek adına inşa edilen yapıları, Avrupa'nın birçok kentinde görmek mümkün.

12. yüzyılda Fransa'da doğan gotik sanat, Romanesk sanatın değişimiyle başlamış ve Rönesans'a dek tüm Avrupa'da varlığını sürdürmüştür. Başlıca eseri Katedraller olmuş

² a.g.e. ss. 85

onların ihtişamı ve gösterişi, kralların ve ruhban sınıfının gücünü kutsamaya dönüşmüştür (Toprak, 1980: 94). Gotik mimarinin bu baskıcı tutumu hem toplumu hem de buna paralel olarak aynı zamanda sanatçıyı da boyunduruk altına aldığı bir dönem olarak değerlendirilir. Bu baskıcı uygulamalar Rönesans'a kadar en yüksek seviyede devam ederken, Rönesans Döneminde ise bu durumun kısmen kırılmaya başladığı bir yüzyıla girmiş oluyoruz.

15. yüzyılın ortalarında Floransa konsili ile Kontantinopolis'in arkasında Doğu Hristiyan Ortadoks Kilisesi'nin son kalesi Trebizond'un düşüşünü izleyen o kritik yıllarda, sanatçılar doğu topraklarında "gerçek din" in bastırılmasıyla doğan bunalımı anlatmak için Aziz Georgios figüründen tekrar tekrar yararlandılar (Jardine & Brotton, 2006: 35).

Görsel-3. Aziz Georgios, (M.S. 270)

Bu yüzyılda bir sanat cennetine dönüşen Floransa, bankerlerin, tüccarların sanat piyasası yarattığı bir kent olduğu kadar, entelektüel ve sanatçıyı koruyan yöneticilere de sahip zengin bir kent olma özelliğini kazanmaya başlamıştır. Sanatın yüzlerce yıldır anlattığı, tanrının tarafından yönetilen insan kaderi yerine, insanın başarılarını, güzelliğini, bireyselliğinin maddileştiği bir sürecin başladığı bir döneme girildiğini görmekteyiz.

17. yüzyıla gelindiğinde ise siyasette olduğu gibi düşünsel ve sanatsal alanda da "merkeziyetçi ararış" gelişmiş, yazar ve sanatçıların uymaları gereken ilkeleri saptamak üzere devlet, Akademileri kurulmuştur. Devlet böylece iktisadi alanda kurmuş olduğu otorite ve denetim düşüncesini sanat alanına da oluşturmaya başlamıştır (Tanilli, 1990: 313). Sanatların koruyuculuğuna soyunan XIV. Louis'in resimde gösterişli ve şatafatlı bir biçime gösterilmiş olması; kralın resimde adeta yarı-tanrı biçimine büründüğünü göstermiştir.³

Burada görüldüğü gibi ne kadar da Rönesans dönemindeki özgürlük ve her şeyi yeniden inşa etme felsefesi olsa da, yönetici güç her zaman, sanatı bir siyaset makamı olarak kendi emri ve istekleri doğrultusunda vesayet altına alma cesaretini gösterebilmiştir. Hans Holbein'in Elçiler adlı tablosu, (resim 4) I. François'in Londra'daki elçisi Jean De Dinteville

³ a.g.e., ss. 313.

için 1533 yılında yapılmıştır. İngiltere kralının hizmetindeki bir alman ressam tarafında yapılmasına karşın, tablo tamamen Fransız kompozisyonudur. Kendi uluslararası konumunun doğrulanması olarak Fransa elçiliği tarafından ısmarlanmış olan tablo, sanatın ısmarlama yoluyla birçok kurumun tekeli altına çoktan girdiğini gösteriyor (Jardine & Brotton, 2006: 47).

Görsel-4. Hans Holbain, Elçiler, (1533).

Sanatsal üretimin sanatçının siyasi anlayışına temel olabileceği fikri romantizmle en üst seviyede temsil edildiğini görmekteyiz. Fransız sanatçı Jacques-Louis David (1748-1825) politik ve sanatsal estetik duruşunu milliyetçilik rüzgârının etkisiyle ortaya koymaktadır. David, Fransız Devrim liderlerinin portrelerini yapıp, kutlama törenlerini tasarlayarak devrim ideallerinin yayılmasını sağlamıştır. Aynı zamanda güçlü bir siyaset adamı olan David, kahramanı devrimci Robespierre'nin (1758-94) ölümünden sonra eylemleri yüzünden hapse atılmıştır (Clark, 2004: 15).

Görsel- 5. Jacques-Louis David. Napoleon Crossing the Alps, (1801).

Bir burjuva devrimi olan Fransız Devrimi'nden sonra sanat, genel olarak burjuva yaşamını konu edinir. Eskiden konular hep incilden seçilir, din dışı konular ender olarak işlenirdi. Fransız Devriminden sonra sanatçılar özgürlükle her konuyu seçer oldular. Artık geleneklere daha az bağımlılık vardı (Hadjinicolaou, 1987: 162).

David, devrimin siyasal eylemleri ve okumalarını resmeden önemli bir ressam olarak, sanat ve siyaset birlikteliğini kurgulayan ve resimlerinde anlatan en önemli sanatçılardan biri olmuştur. Bu durum David'in, gerçekten Fransız Devrimi'ni bağımsız bir sanatçı olarak desteklediğini göstermez. Aksine devrimi gerçekleştiren siyasal hareketin vesayeti doğrultusunda hareket etmiş bir sanatçı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Siyasetin sanat üzerindeki vesayetini yaşamış olan ressamlardan biri de ünlü Fransız ressam Honore Daumier olmuştur. Ne var ki David gibi Cumhuriyetçi olan Daumier, yine Cumhuriyetçiler tarafından 1835'te çıkarılan sansür yasasıyla, Cumhuriyetçi görüşleri baskı altına alınmıştır. Büyük ustalar düzeyinde eser üreten bir sanatçıydı Daumier. Deseni basit, verimli, içten geldiği gibiydi ama gene de "zarif" değildi. Ahlak yönündense, doğal bir renklilik ağır basar. Tahta ve taş- baskı resimleridir bu renklilik izlenimini veren. Oysa renkçi bir sanatçı değildir Daumier. Yaşamın büyük bir bölümünü desenler kaplar. Ancak bu durum son yıllarına doğru yağlıboya resme dönmüştür (Özsezgin, 1979: 17).

Resim 6. Honore Daumier, Ayaklanma (1860).

19. yüzyıl bujuvazisi sanatçıya karşılığını ödemekte çekingen davranmıştır, ama paraya dayalı piyasa her şeyiyle kendini belli ederken, bir Rönesans gibi altın çağı yaşatmamıştır. Sanatın müşterileri artık hükümetler, burjuvazi ve alt tabakadan geniş kitlelerdir (Oskay, 1982: 303). Bu durum kısmen farklı burjuvazi sınıflarını ortaya çıkarmasının zeminini hazırlamıştır. Bunun yansıması olarak da sanatın vesayet altına girme sürecinin devam etmekte olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Aslında değişen pek bir şey olmamıştır. Sanat ne kadar da alt tabakakilere kadar ulaşmış olsa da sonuçta kendi değeri, başkaları tarafında tanımlanmaya mahkûm edilmiştir.

SONUÇ

Sanatın evrensel boyutu ve sanatçı, sınırlar ve kültürlerüstü düşünmek zorundadır. Yaratılan eserlerin dini, dili ve ırkının olmaması gerektiği, şayet bu özellikleriyle ön planda tutulduğunda sanatın temel yapı taşlarının hasar göreceğini unutmamak gerekir. Sanatçı siyasi iktidarın bakış açısı ile hayata, doğaya bakamaz. Gerçeği, doğruyu kendi özgür dünyasında yoğurmalı ve özgün bir şekilde ortaya koyabilmenin rahatlığını yaşamalıdır. Bu durum sanatçıya verilmiş bir lütuf gibi görülmemelidir.

Topluma sanat kültürünü aşılması yönünde önemli görevler üstlenen sanatçının her şeyle kendi iradesi ve istekleri doğrultusunda ilerleyebilmesi koşuluyla kültürel birikim elde edilebilir ve gelecek nesillere objektif olarak aktarılabilir. Fakat geçmişte olduğu gibi gelecekte de siyasal yönetimler, ideolojiler ve rejimler sanatçıyı bir yönden olumlu diğer bir yönden de olumsuz olarak etkilemeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

Aydın, M. Ç. (2002). *Sanatta İletişim Sorunu Açısından Platon Ve Aristoteles* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Clark, T. (2004). “*Sanat Ve Propaganda (Kitle Kültürü Çağında Politik İmge)*”, Çeviren: Esin Hoşsucu, Sanat Ve Kuram. İstanbul: Ayrıntı.

Fischer, E. (1990). *Sanatın Gerekliliği*, Cevat Çapan (Çev.), (6. Baskı), Ankara: Ver-So-İmge.

Gombrich, E. H. (1992). *Sanatın Öyküsü*, Bedrettin Cömert (Çev.). (4. Baskı), İstanbul: Remzi.

Hadjinicolaou, N. (1987). *Sanat Tarihi Ve Sınıf Mücadelesi*, M. Halim Spatar (Çev). İstanbul: Sistem.

Jardine, L. & Brotton, J. (2006). *Rönesan Sanatı Ve Siyaseti*. İstanbul: Kitap.

Oskay, Ü. (1982). *Çağdaş Fantazy*, Ankara: Ayko.

Özsezgin, K. (1979). Daumier Resminin Çağa Tanıklığı, Milliyet Sanat Dergisi, Sayı:332, 17.

Tanilli, S. (1990). *Yüzyılların Gerçeği Ve Mirası*, (2. Baskı), İstanbul: Say.

Toprak, B. (1980). *Sanat Tarihi*, İstanbul: İnkılâp Ve Aka.

Turani, A. (1997). *Dünya Sanat Tarihi*, (6. Baskı), İstanbul: Remzi.

Ulutaş, S. (2017). *Sinema Estetiği: Gerçeklik Ve Hakikat*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Görsel Kaynaklar

Görsel-1. https://tr.m.wikipedia.org/wiki/DHUMAN_headed_winged_bull_facing.jpg. (25/02/2019).

Görsel-2. <https://arkeokultur.com/antik-misirda-uygulanan-sasirtici-gebelik-cinsiyet-dogum-kontrolu-yontemleri/>. (27/02/2019).

Görsel-3. <https://pemptousia.com/author/gregory-the-theologian/>. (05/03/2019).

Görsel-4. <https://artsandculture.google.com/asset/theambassadors/.v> (05/03/2019).

Görsel-5. https://commons.wikimedia.org/wiki/David_Napoleon_crossing_the_Alps_version.jpg. (02/03/2019).

Görsel-6. <https://www.google.com/search?q=Honore+Daumier,+Ayaklanma&rlz>, (07/03/2019).